

Яковчук А.М., ст. викладач,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-
гуманітарний університет імені
академіка Степана Дем'янчука»

ОБГРУНТУВАННЯ ІМПЕРАТИВІВ СТРАТЕГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

У статті на основі компаративного аналізу дефініції «стратегічна стійкість» запропоновано концептуальну схему її дуалістичного визначення у взаємозв'язку з процесом змін на підприємстві. Визначено ключовий індикативний економічний показник, який відобразитиме здатність підприємства забезпечувати стратегічну стійкість. Обґрунтовано імперативи стратегічної стійкості машинобудівних підприємства в сучасних умовах. на основі виведення їх макро- та мікро- платформ.

Ключові слова: стратегічна стійкість, машинобудівні підприємства, імперативи стратегічної стійкості, економічна додана вартість.

Постановка проблеми. Проблематика досягнення підприємствами стратегічної стійкості набуває все більшої актуальності в умовах підвищеного динамізму бізнес-середовища. З одного боку, стратегічну стійкість виступає сьогодні ключовою системною компетенцією підприємства. З іншого боку, стратегічна стійкість підприємства є результатом ефективного за злагодженого стратегічного управління підприємством, яке у сьогоднішніх умовах реалізується завдяки своєчасному та проактивному впровадженню змін. Отже, в сучасних умовах для машинобудівних підприємств, які демонструють здебільшого стримані темпи виходу з кризи та повільне економічне зростання необхідним є структуроване визначення імперативів утримання стійкої конкурентної переваги. Для збалансованого стратегічного управління машинобудівними підприємствами такі імперативи повинні враховувати як макро- так і мікро складові стратегічної стійкості. Виокремлення дуалістичної природи стратегічної стійкості та подальша декомпозиція імперативів цієї стійкості є актуальним науковим завданням, яке вимагає постійного удосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові підходи до визначення дефініції «стратегічна стійкість підприємства» ґрунтовно представлені у роботах таких учених, як: В. Ячменьова [1], Г. Мохонько [2], О. Маслак, І. Мовчан [3], В. Галушко [4], О. Дуброва [5], О. Арєф'єва [6], Ю. Сімех [7], О. Матушевська [8] тощо. Більшість з указаних учених формують авторські визначення стратегічної стійкості за такою логікою: обґрунтовують дуалістичний зміст цієї дефініції, визначають складові елементи (компоненти) стратегічної стійкості та її роль в системі стратегічного управління, формулюють квінтесентивне визначення стратегічної стійкості з позицій компетенційного підходу.

Вивчення літературних джерел і практичного досвіду функціонування вітчизняних підприємств показує, що незважаючи на значну кількість наукових праць присвячених стратегічній стійкості підприємств, існують ключові питання, які не знайшли належного відображення і вимагають подальшого дослідження. Це питання, пов'язані з дихотомічним (як процес і як результат) трактуванням даної дефініції та питання виявлення залежності стратегічної стійкості підприємства від багаторівневої структури зовнішнього економічного середовища. Саме системне дослідження тенденцій та викликів сучасного бізнес-середовища дозволить обґрунтувати імперативи стратегічної стійкості підприємств в сучасних умовах.

Мета дослідження. Обґрунтування імперативів стратегічної стійкості машинобудівних підприємств з позиції її дихотомічної природи та двофакторної декомпозиції.

Виклад основного матеріалу. Термін «стійкість» в економіку був запозичений з математики ще у 1979 році, але досить загальноживаним став в період трансформації економіки та розвитку ринкових відносин. Згідно теорії інформаційних процесів і систем, під стійкістю розуміють здатність системи повертатися в стан рівноваги після того, як вона була з цього стану виведена під впливом зовнішніх (або в системах з активними елементами - внутрішніх) збурюючих впливів. Ця здатність зазвичай властива системам при постійному у тільки тоді, коли відхилення не перевищують деякої межі. Поняття рівноваги визначають як здатність системи у відсутності зовнішніх збурюючих впливів (або при постійних діях) зберігати свій стан як завгодно довго. Цей стан є станом рівноваги. Розуміння «рівноваги» стосовно підприємства можна, наш погляд сформулювати, як здатність підприємства зберігати стабільно позитивні значення цільових показників, які сформульовані у стратегічних цілях.

До таких показників сучасні підприємства відносять:

- прибуток та чистий дохід від реалізації продукції (послуг);
- економічна додана вартість (EVA);
- доля ринку;
- кількість (рівень) інновацій запроваджених економічно ефективних інновацій;
- рівень поширення вертикальної або горизонтальної інтеграції.

Відповідно був проведений компаративний аналіз визначень дефініції «стратегічна стійкість підприємства». Аналіз показав, що дуалізм стратегічної стійкості визнають майже усі вчені. Більшість з них убачає дуалізм в розумінні стійкості як здатності і як стану. Зокрема, О Маслак зазначає, що головна проблема в дослідженні стійкості підприємства полягає саме в тому, що вона сприймається як здатність і як стан. Як здатність – може бути стійке економічне становище чи нестійке, як стан – економічна система може мати внутрішній потенціал стійкості. В той же час, сама економічна система (підприємство) при переході від абсолютної нестійкості до абсолютної стійкості не змінюється, змінюється лише її становище відносно зовнішнього середовища або ж змінюється саме зовнішнє середовище [3]. Компаративний аналіз показує, що тлумачення стратегічної стійкості як здатності має місце серед переважної більшості авторських визначень. Погоджуючись з думкою учених, зазначимо, що з одного боку, стратегічну стійкість слід вважати ключовою системною компетенцією підприємства. З іншого боку, стратегічна стійкість підприємства є результатом ефективного за злагодженого стратегічного управління підприємством, яке у сьогоденні умовах реалізується завдяки своєчасному та проактивному впровадженню змін. Тому дуалізм трактування стратегічної стійкості полягає, на наш погляд, у тому, що це, з одного боку – системна компетенція підприємства, яка має динамічну природу; а з іншого – результат ефективного та результативного функціонування підприємства, який підтверджується прихильністю споживачів протягом тривалого (1-2) роки періоду. Динамічна природа або запорука стратегічної стійкості полягає у тому, що в сучасних умовах тільки завдяки своєчасному та обґрунтованому впровадженню змін на підприємстві стає можливим її підтримка. На певних етапах це повинні бути зміни адаптаційного характеру (без якісних перетворень на підприємстві, як відкритої системи), а на інших етапах – це перетворення, які сприяють розвитку, тобто якісній реформації бізнес-процесів підприємства. Таким чином, у загальному розумінні, стратегічна стійкість підприємства з огляду на компетенційний зріз – це інтегративна, системна здатність підприємства досягати стратегічних цілей завдяки своєчасному та структурованому (адаптація – розвиток) впровадженню змін.

Схематично дуалістичне трактування стратегічної стійкості представлене на рис. 1.

Отже, на нашу думку, первинною (вихідною) характеристикою стратегічної стійкості підприємства є його інтегративна, системна здатність стабільно досягати стратегічних цілей за рахунок своєчасного впровадження змін за умов безперебійного функціонування та без деструктивних наслідків в умовах динамічного бізнес-середовища. Якщо така здатність на підприємстві сформована – це означає, що на ньому є дієвий механізм планування та реалізації

стратегічних змін. Тобто механізмом досягнення стратегічної стійкості є інструментарій управління змінами, зокрема, стратегічного рівня. Якісним проявом ефективного запровадження змін є своєчасна адаптація або розвиток підприємства (вихід на новий якісний рівень). Завдяки цьому можна визначити другий зріз стратегічної стійкості – як результат, тобто забезпечення стабільно позитивних значень цільових фінансово-економічних та соціальних показників, в узгодженні зі стратегічними цілями підприємства.

Рис. 1. Дуалістичне визначення стратегічної стійкості підприємства у взаємозв'язку з процесом змін на підприємстві (авторська розробка)

У якості ключового індикативного економічного показника (критерія), який відобразить здатність підприємства забезпечувати стратегічну стійкість, пропонується обрати економічну додану вартість (EVA). Даний показник визначає наскільки чистий операційний прибуток перевищує середньозважену вартість задіяного капіталу. Все вищезначене дає змогу обґрунтувати імперативи стратегічної стійкості виробничого підприємства в сучасних умовах. Імперативи вважаємо доцільно сформулювати на основі виведення їх макро- та мікро- платформ.

До ключових елементів макро-імперативів пропонується віднести ключові глобальні виклики, які є імперативами сучасної бізнес-середовища. Дані виклики особливо потужно впливають на розвиток підприємств машинобудівної сфери. До них відносяться поглиблення

транснаціоналізації економіки, розширення конвергенції послуг і зростання вертикальної інтеграції підприємств.

Транснаціоналізація знаходить прояв у збільшенні розгалужених, багатогалузевих комплексів в міжнародному масштабі, і як наслідок - в розмиванні економічних кордонів між державами. Отже, транснаціоналізація виступає ключовою детермінантою світового господарства. У будь-якому випадку, стратегія діяльності вітчизняного підприємства повинна враховувати провідний досвід та інструменти управління та бізнесу, реалізовані транснаціональними корпораціями.

Другим елементом макро-імперативів є, на наш погляд, поглиблення конвергенції. Як зазначає Ж. Науменко, конвергенція у загальному розумінні означає зближення економік різних країн із певним збереженням національних особливостей. Інтеграційні процеси та глобалізація світової економіки зумовили переважання конвергенції, але попри це ще існує кілька десятків відсталих країн, які не змогли адаптуватися до теперішніх умов. Їх стан погіршується, тому розрив між такими країнами та розвинутими державами значно збільшується, що означає наявність дивергенції [9].

Третім елементом макро-імперативу слід виокремити зростання вертикальної інтеграції підприємств. Особливо значущою тенденцією тут є збільшення кількості підприємств із замкненим циклом виробництва. Такі підприємства замикають на власних бізнес-одиницях (СБО) усі види основних бізнес-процесів: від формування сировини і матеріалів на власних потужностях до реалізації готової продукції (послуг) через власну торговельну мережу. Повний замкнений цикл виробництва може навіть передбачати утилізацію відходів в рамках одного підприємства.

Цей елемент макро-платформи також є важливим, оскільки для досягнення інтелектуального лідерства підприємствам необхідно буде інтегрувати стратегічні компетенції за різними бізнес-процесами (виробництво сировини, виробництво готової продукції, збут, після продажний логістичний сервіс, вторинне виробництво тощо) в єдиний злагоджений ланцюг.

Триелементна система макроімперативів дозволяє сформувати релевантну систему мікро-імперативів стратегічної стійкості сучасних підприємств (рис.2).

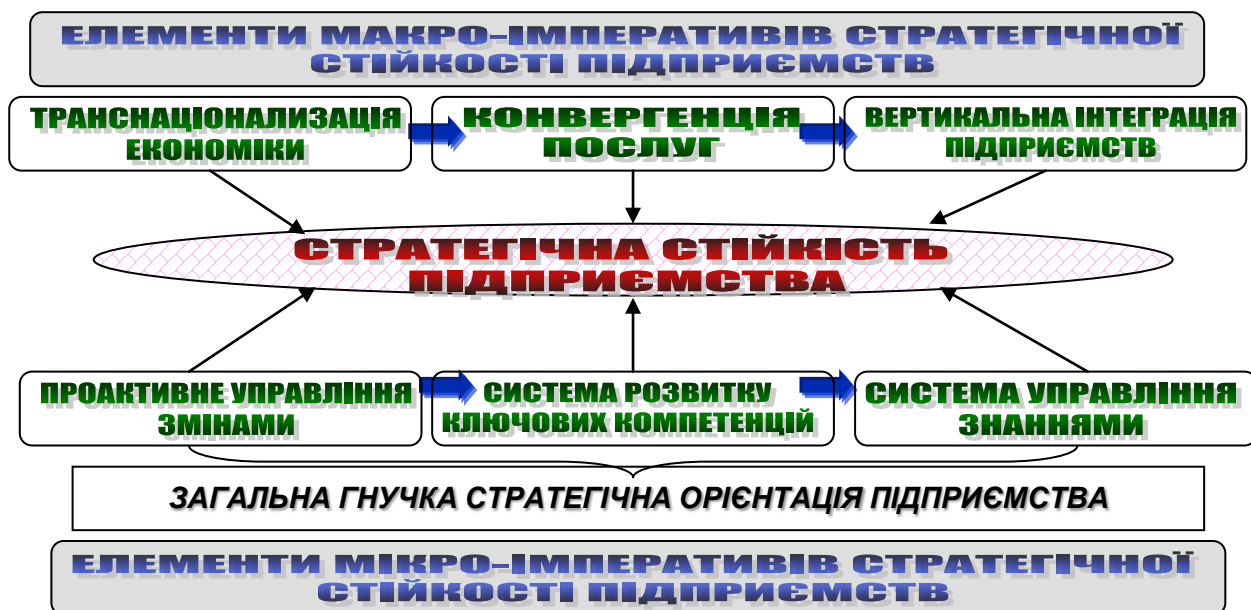

Рис. 2. Концептуальна схема імперативів стратегічної стійкості машинобудівних підприємств в сучасних умовах (авторська розробка)

Мікро-імперативи відображають ті внутрішньо управлінські складові, які дозволяють підприємству досягти стратегічної стійкості, спочатку як системної здатності (перший зріз у дуалістичному розумінні), а потім – як результату (другий зріз у дуалістичному розумінні), тобто вийти на стабільно позитивні цільові значення економічної доданої вартості (*EVA*).

В умовах турбулентного, глобального та економічно нерівномірного бізнес-середовища першим вихідним мікро-імперативом є здатність забезпечувати на підприємстві проактивне (упреджувальне) управління змінами. Це підтверджується сьогодні майже усіма ученими. Як зазначає, О. Кузнецов: особливе значення для вдосконалення системи стратегічного управління економічною стійкістю підприємницьких структур в умовах мінливого середовища має своєчасність і точність реакції управління на зміни у зовнішньому середовищі. Щоб адекватно реагувати на динаміку зовнішнього середовища, менеджмент підприємства повинен швидко зібрати інформацію, обробити її, мобілізувати достатні ресурси і на їх основі реалізувати тактичне управління. При цьому реакція підприємства на непередбачена подія повинна бути задіяна раніше, ніж буде завдано збитків поточної діяльності або активів підприємства. Запізнення з реакцією може привести до того, що збиток, нанесений першою подією, буде підсилений збитком від другого, третього тощо., істотно ускладнюючи становище підприємства [10].

Другим мікро-імперативом, на наш погляд є наявність дієвої системи розвитку ключових компетенцій підприємства. Після налагодження такої системи, коли на підприємстві буде сформовано, розвинено та певним чином захищено принаймні декілька ключових компетенцій, слід розбудовувати третій мікро-імператив – систему управління знаннями на підприємстві.

Система управління знаннями базується на створенні доступної тільки для працівників підприємства «бази найбільш цінних та конкурентних знань». В таку «базу знань» у чіткому та формалізованому вигляді буде внесено інформацію про наявні унікальні, ключові, стратегічні та функціональні компетенції підприємства. Відповідно, керівникові або лінійному працівнику буде створена можливість швидко та у зручній формі отримати професійну інформацію або нові знання, та поділитись власними знаннями щодо вирішення певних проблем (завдань). Після створення системи управління знаннями, яка почне забезпечувати швидкий та релевантний обмін знаннями та компетенціями всередині підприємства можна говорити про існування цілісної системи мікро-імперативів стратегічної стійкості підприємства.

Висновки. Таким чином, динамічна природа або запорука стратегічної стійкості полягає у тому, що в сучасних умовах тільки завдяки своєчасному та обґрунтованому впровадженню змін на підприємстві стає можливим її підтримка. Первинною характеристикою стратегічної стійкості підприємства є його інтегративна, системна здатність стабільно досягати стратегічних цілей за рахунок своєчасного впровадження змін за умов безперебійного функціонування та без деструктивних наслідків в умовах динамічного бізнес-середовища. Імперативи стратегічної стійкості пропонується сформулювати на основі взаємоузгодженого виведення їх макро- та мікро- платформ.

До ключових елементів макро-імперативів стратегічної стійкості машинобудівних підприємств пропонується віднести ключові глобальні виклики, які є найбільш визначальними у сучасному бізнес-середовищі. Дані виклики особливо потужно впливають на розвиток підприємств виробничої сфери. До них відносяться поглиблення транснаціоналізації економіки, розширення конвергенції послуг і зростання вертикальної інтеграції підприємств. Мікро-імперативи відображають ті внутрішньо управлінські складові, які дозволяють підприємству досягти стратегічної стійкості, спочатку як системної здатності (перший зріз у дуалістичному розумінні), а потім – як результату (другий зріз у дуалістичному розумінні), тобто вийти на стабільно позитивні цільові значення економічної доданої вартості (*EVA*). В умовах турбулентного, глобального та економічно нерівномірного бізнес-середовища першим вихідним мікро-імперативом є здатність забезпечувати на підприємстві проактивне (упреджувальне) управління; другий мікро-імператив – це

наявність системи розвитку ключових компетенцій підприємства; третій мікро-імператив – це створення дієвої системи управління знаннями на підприємстві.

Список використаної літератури

1. Ячменьова В. М. Забезпечення стійкості діяльності промислових підприємств: автореф. дис... док. екон. наук.: 08.00.04. Луганськ, 2008. 33 с.
2. Мохонько Г. А. Оцінювання стратегічної стійкості підприємства видавничо-поліграфічної галузі в умовах нестабільності ринкового середовища. Ефективна економіка. 2009. № 2.
3. Маслак О.І., Мовчан І.В. Економічна сутність категорії «стратегічна стійкість підприємства». Ефективна економіка. 2013. № 5. С. 34-38.
4. Галушко В.Б. Механізм забезпечення стратегічної стійкості підприємства: його складові, ознаки та принципи функціонування. Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. К.: КНЕУ, 2009. Вип. 21. С. 57 - 67.
5. Дуброва О.С. Стратегічна стійкість підприємства: складові та напрями її забезпечення. Вісник Хмельницького нац. у-ту. 2010. №1. Т. 1. С. 15 – 19.
6. Ареф'єва О. В. Стратегічне забезпечення життєвого циклу підприємства. Актуальні проблеми економіки. 2008. № 3(81). С. 43–50.
7. Сімах Ю.А. Визначення поняття конкурентна стійкість підприємства. Вісник Міжнародного Слов'янського у-ту. Серія «Економічні науки». 2007. Т.10. №1. С. 12-16.
8. Матушевська О.А.. Визначення зовнішніх факторів стійкості підприємств промисловості. Вісник СевНТУ: зб. наук. пр. Севастополь. 2012. Вип. 130. С. 126 – 130.
9. Науменко Ж. Г. Конвергенція та дивергенція в регіональній економіці. Економічні інновації: Зб. наук. пр. Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2013. Вип. 52. С. 255-261.
10. Кузнецов А.В. Алгоритм исследования показателей организационной устойчивости предпринимательских структур. МИР (Модернизация. Инновации. Развитие). – 2012. № 1. С. 23-29.

References

1. Yachmenova, V. M. (2008). Zabezpechennya stiykosti diyalnosti promyslovykh pidpryyemstv [Ensuring the sustainability of industrial enterprises] (Dissertation abstract). Luhans'k: Skhidnoukrayins'kyi natsionalnyi universytet im. Volodymyra Dalya.
2. Mokhonko, G. A. (2009). Otsynuvannya stratehichnoyi stiykosti pidpryyemstva vydavnycho-polihrafichnoyi haluzi v umovakh nestabil'nosti rynkovoho seredovyscha [Estimation of the strategic stability of the enterprise in the publishing and printing industry under the conditions of the market environment instability]. *Finansy Ukrainy*, (3), 97-109.
3. Maslak, O. I. (2013). Ekonomichna sutnist katehoriyi stratehichna stiykist' pidpryyemstva [The economic essence of the category strategic stability of the enterprise]. *Efektivna ekonomika*, (5), 34-38.
4. Halushko, V.B. (2009). Mekhanizm zabezpechennya stratehichnoyi stiykosti pidpryyemstva: yoho skladovi, oznaky ta pryntsyipy funktsionuvannya [Mechanism for providing strategic stability of the enterprise: its components, features and principles of functioning]. *Formuvannya rynkovoyi ekonomiki*, (21), 57-67.
5. Dubrova, O.S. (2010). Stratehichna stiykist' pidpryyemstva: skladovi ta napryamy yiyi zabezpechennya [Strategic stability of the enterprise: components and directions of its support]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnogo universytetu*, (1), 15-19.
6. Arefiyeva, O. V. (2008). Stratehichne zabezpechennya zhyttyevoho tsykladu pidpryyemstva [Strategic provision of the life cycle of the enterprise]. *Aktualni problemy ekonomiky*, (3(81)), 43-50.

7. Simekh, Y.A. (2007). Vyznachennya ponyattya konkurentna stiykist' pidpryyemstva [Definition of the concept of competitive enterprise sustainability]. *Visnyk Mizhnarodnoho Sloviyans'koho universytetu*, (1 (10)), 12-16.

8. Matushevska, O.A. (2012). Vyznachennya zovnishnikh faktoriv stiykosti pidpryyemstv promyslovosti [Definition of external factors of stability of industrial enterprises]. *Visnyk SevNTU*, (130), 126-130.

9. Naumenko, Z. H. (2013). Konverhentsiya ta dyverhentsiya v rehional'niy ekonomitsi [Convergence and divergence in the regional economy]. *Ekonomichni innovatsiyi*, (52), 255-261.

10. Kuznetsov, A.V. (2012). Algoritm issledovaniya pokazateley organizatsionnoy ustoychivosti predprinimatel'skikh struktur [Algorithm for investigating the indicators of organizational stability of entrepreneurial structures], *Modernizatsiya. Innovatsii. Razvitiye*, (1), 23-29.

ЯКОВЧУК АНАСТАСИЯ НИКОЛАЕВНА. ОБОСНОВАНИЕ ИМПЕРАТИВОВ СТРАТЕГИЧЕСКОЙ УСТОЙЧИВОСТИ МАШИНОСТРОИТЕЛЬНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ. В статье на основе сравнительного анализа дефиниции «стратегическая устойчивость» предложена концептуальная схема ее дуалистического определения во взаимосвязи с процессом изменений на предприятии. Определен ключевой индикативный экономический показатель, который отображает способность предприятия обеспечивать стратегическую устойчивость. Обоснованы императивы стратегической устойчивости машиностроительных предприятия в современных условиях. на основе выделения их макро- и микро- платформ.

Ключевые слова: стратегическая устойчивость, машиностроительные предприятия, императивы стратегической устойчивости, экономическая добавленная стоимость.

YAKOVCHUK ANASTASIA. SUBSTANTIATION OF IMPERATIVES OF STRATEGIC STABILITY OF MACHINE-BUILDING ENTERPRISES IN UKRAINE. In the article, based on the comparative analysis of the definition of "strategic stability", a conceptual scheme of its dualistic definition in relation to the process of changes in the enterprise was proposed. A key indicative economic indicator that reflects the enterprise's ability to provide strategic stability is identified. The imperatives of the strategic stability of machine-building enterprises in modern conditions are justified It is based on the forming of their macro- and micro-platforms.

Key words: strategic stability, machine-building enterprises, imperatives of strategic stability, economic added value.